

Hilversums Historisch Tijdschrift

2022-1

99 jaar gemeenteraden kiezen

Dia's van Hilversum overgedragen

Marinus Breebaart architect

Larenseweg 34, voormalige melkfabriek van de Verenigde Gooise Melkbedrijven (VGM). (Foto Arie den Dikken, 2015)

Marinus Breebaart, architect van de praktijk

Joke Reichardt

De Hilversumse architect Marinus Breebaart (1913-1993) kan met recht een vergeten architect worden genoemd. In de databases van Het Nieuwe Instituut, dé bron voor wie op zoek is naar architecten uit de vorige eeuw, is nauwelijks meer dan een vermelding van zijn naam te vinden. Het lijkt er dan ook op dat de architect zich niet mengde in de discussies over architectuur die in de vakbladen werden gevoerd. In plaats daarvan hield hij zich bezig met de praktijk van het bouwen.

Inleiding

Dat kwam voor Breebaart neer op het uitvoeren van heel veel verbouwingen en aanpassingen, niet alleen van woonhuizen, maar ook van kantoren, winkels en fabriekspanden. Daarnaast ontwierp hij enkele bungalows of landhuisjes en bijgebouwen (schuren, garages) in het naoorlogse Hilversum. Maar zijn oeuvre bevat ook enkele bijzondere ontwerpen, zoals het eerste solarium

in Nederland en de hypermoderne melkfabriek voor de Verenigde Gooische Melkbedrijven, beide gebouwd in Hilversum in het midden van de jaren vijftig. In 2005 werd de melkfabriek als 'gaafvoorbeeld van functionalistische architectuur' aangewezen als gemeentelijk monument. Voor een overzicht van het oeuvre van Breebaart heb ik gebruik gemaakt van een eerdere inventarisatie van het

Het gezin Breebaart in 1931. V.l.n.r. Vader Leonard, Klaas, Ans, Marinus, Chris, moeder Maria-Sophia, Leo en Miep. (coll. M. Vijlbrief)

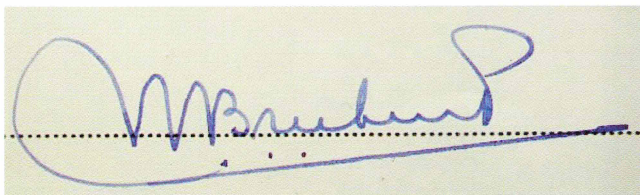
bouwarchief van de gemeente Hilversum op basis van de ondertekeningen en stempels op bouwtekeningen (op een stempel staat de naam van de architect en eventueel andere 'administratieve' informatie).¹ Deze inventarisatie heeft een deel van het oeuvre van Breebaart in Hilversum ontsloten, hoewel niet met zekerheid valt te zeggen in hoeverre dit volledig is.² Als bouwkundig tekenaar zal Breebaart aan meer ontwerpen hebben meegewerkt dan die daadwerkelijk zijn naamsvermelding hebben gekregen.

Van zijn persoonlijk leven is nog minder bekend. Adresboeken en het Centraal bureau voor de genealogie (CBG)/Centrum voor familiegeschiedenis leveren summier informatie op. Een interview met zijn nicht Marry Vijlbrief-Van Petegem maakte dat Breebaart voor mij van een

papieren architect een persoon van vlees en bloed werd, die zelfs een gezicht kreeg.³ Alles bij elkaar leverde dit een (klein) stukje inzicht op in het leven en werk van deze praktische architect, die het door zijn bijzondere ontwerpen zeker verdient herinnerd te worden.

Het leven van Marinus Breebaart

Marinus Breebaart werd op 4 maart 1913 in Baarn geboren als oudste zoon van Leonard Breebaart (1889-1966) en Maria Sophia van Proosdij (1889-1974). Volgens de geboorteaangifte van Marinus was zijn vader fotograaf.⁴ Waarschijnlijk woonde het gezin op de Teding van Berkhoutstraat F20, waar Leonard in 1912 het fotatelier van fotograaf Adriaan Boer (1875-1940) had over-

Handtekening van Marinus Breebaart op een bouwtekening. (coll. SAGV)

genomen.⁵ In korte tijd verhuisde het gezin eerst naar Geuzenweg 163 in Hilversum, vervolgens naar W.B. Sumatrastraat 44¹ in Amsterdam, en tenslotte weer terug naar Hilversum, vanaf eind 1916 op Leeghwaterstraat 92. Het beroep van vader Leonard luidde toen: klerk armenraad. Later stond hij te boek als boekhouder en voerde hij enige tijd een eigen accountantsbureau in Hilversum. Als oudste zoon werd Marinus vernoemd naar zijn grootvader, die in 1902 op 42-jarige leeftijd was overleden. Zijn familie noemde hem Rinus of Rien. Saillant detail: bij de geboorteaangifte van Marinus was als getuige aanwezig architect Herman Onvlee (1885-1923), ontwerper van enkele monumentale kerkgebouwen in Nederland. Hoewel hij stierf toen Marinus nog maar tien jaar oud was, zou hij, als vriend van de familie, de jonge knul best wel eens geïnspireerd kunnen hebben om zich in het bouwvak te bekwamen. Na Marinus werden in het gezin nog vijf kinderen geboren. In 1915 kwam Klaas ter wereld en een jaar later Leonard (roepnaam Leo). In 1921 volgde de tweeling Anna Elizabeth Louise (Ans) en Christiaan (Chris), en in 1924 tenslotte Maria Sophia (Miep).

Na 1 jaar MULO-onderwijs te hebben genoten, bezocht Marinus in Hilversum de Ambachtsschool aan de Lage Naarderweg. Daar kreeg hij in 1930 het getuigenschrift Timmeren uitgereikt.⁶ Mogelijk is hij als leerjongen aan de slag gegaan of heeft hij nog tekenlessen aan de in hetzelfde gebouw gevestigde Avondvakteekenschool gevolgd, maar zeker is dat het hem niet aan ambitie ontbrak, want in mei 1938 slaagde hij voor het examen

Bouwkundig Opzichter van de BNA (Bond van Nederlandse Architecten).

Korte tijd stond Marinus midden jaren dertig als bouwkundig tekenaar ingeschreven op het adres Bosboom Toussaintlaan 75 in Hilversum. Van daar verhuisde hij in september 1936 naar Leeuwerikstraat 8 in Leiden. Het is niet bekend waarom hij uit Hilversum vertrok, mogelijk had dat te maken met een opdracht of emplot. Hij bleef in ieder geval nauwe banden met Hilversum onderhouden want op 7 april 1937 huwde hij in Hilversum met de van daar afkomstige Johanna van der Stal. Na het huwelijk woonde het paar aan Dr. De Bruijnstraat 28 in Leiderdorp waar op 14 maart 1938 hun enig kind Ellen werd geboren. Het jaar 1938 was een bijzonder jaar voor de architect. Na de geboorte van zijn dochter en het behalen van zijn diploma Bouwkundig Opzichter verhuisde het gezin weer terug naar Hilversum. Ze woonden op de Gijsbrecht van Amstelstraat 349 en vanaf september 1940 op de Bilderdijklaan 11.

Breebaart woonde hier tot hij in 1982 naar Schapendrift 43 in Havelte verhuisde. Wellicht wilden hij en zijn vrouw dichterbij hun dochter Ellen wonen, die zich in 1976 in die plaats had gevestigd. De laatste maanden van zijn leven bracht Marinus in een verzorgingshuis in Vledder door. Hij stierf op 26 maart 1993 in Meppel en werd begraven in het familiegraf van zijn schoonouders Jacob van der Stal en Aleida van der Stal-de Boer op de begraafplaats aan de Bosdrift in Hilversum. In 2001 werd hier ook zijn weduwe Johanna bijgelegd.

Marinus met zijn ouders in de Keukenhof, 1962. (coll. M. Vijlbrief)

Graf van Marinus Breebaart op begraafplaats Bosdrift in Hilversum. (graftombe.nl)

Architectenbureau Breebaart

Begonnen als bouwkundig tekenaar, vermoedelijk begin jaren dertig, omspannt Breebaarts bouwkundige carrière ruim veertig jaar. Over de beginjaren in Leiden en Leiderdorp is geen informatie bekend. Door de (aanloop naar de) Tweede Wereldoorlog zal hij weinig werk hebben gehad, die eerste jaren.⁷ Wellicht dat het diploma bouwkundig opzichter dat hij in 1938 behaalde hem ertoe aanzette zichzelf architect te noemen en niet meer bouwkundig tekenaar. Zijn architectenbureau was gevestigd op het huisadres Bilderdijklaan 11, een kleine twee-onder-een-kap middenstandswoning uit 1926.

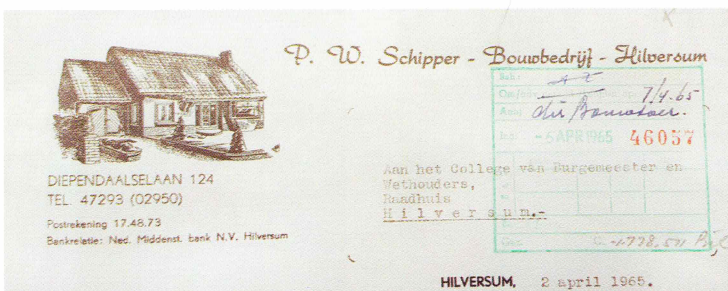
De vroegst bekende door Breebaart ondertekende bouwtekening dateert uit 1947, de ondertekening luidt 'm. breebaart arch'. Het betreft een ontwerp voor een schuur achter een woonhuis. Het merendeel van de werken kwam in de jaren vijftig tot stand. Het was de

ARCHITECTEN BUREAU M. BREEBAART				
HILVERSUM BILDERDIJKLAAN 11 TEL. 02150 - 45642				
OPDRACHTGEVER:		a. z. g. e.		33197
		ennastraal 22 Hilversum		
OPDRACHT:				
Verbouw van perceel Taalstale laan 22 te Hilversum.				
Schaal	1:100	DATUM	Format	Recht
Get.	11-11-53	11-73		
Geomet.				
Gen.				1.

Stempel bouwtekening uit 1972 (r.). (coll. SAGV)

wederopbouwperiode waarin veel, en vaak snel, gebouwd moest worden. Een enkele maal maakt het stempel op een bouwtekening melding van Breebaart en een andere architect. Zo werkte hij in 1949 samen met ir. J.R. Breemer aan de verbouwing van een landhuis aan de Utrechtseweg 70 en de bouw van een garage op het perceel. In 1951 werkte Breebaart samen met architect C.H. van Wijk aan de bouw van een dubbel woonhuis aan de Van Ostadelaan 10a/b en in 1956 met ir. J. Bordewijk aan een twee-onder-een-kapwoning aan de 's-Gravelandseweg 125-127. Voor zijn meest markante ontwerp, dat van de melkfabriek aan de Larenseweg werkte hij samen met de architecten Martens en Kramer uit Oosterhout. Vanaf circa 1955 verschijnt op de bouwtekeningen ook de naam of paraaf van een bouwkundig tekenaar. We zien namen als K. Vogel, J.H.A. de Wit, J. Stroeve, E. Queijzen, P.C. Floor. Dit kunnen medewerkers in dienst van Breebaarts architectenbureau, stagiaires of ingehuurde krachten zijn geweest.

Veel van Breebaarts ontwerpen werden uitgevoerd door de Hilversumse aannemer P.W. Schipper (inmiddels gevestigd in Almere). Breebaart ontwierp in 1953 diens woonhuis aan de Diependaalselaan 124, een jaren vijftig-bungalow met bedrijfsruimte aan de lageregelegen achterzijde. Het woonhuis is aan de buitenzijde nog vrijwel onveranderd. Lange tijd gebruikte Schipper het woonhuis als logo op zijn briefpapier.

Briefpapier van P.W. Schipper met ontwerp Breebaart. (coll. SAGV)

Overzicht panden door Breebaart in Hilversum gebouwd of verbouwd

Overzicht van de panden die door Breebaart in Hilversum zijn ge- of verbouwd. Wat opvalt aan de lijst is de grote diversiteit. Van het verbouwen van kleine schuurtjes en garages tot het ontwerpen en bouwen van complete fabriekspanden, en van eenvoudige woonhuizen tot een luxe villa.

Adres	Datering bouwaanvraag	Type
Eikbosserweg 50	1947	Schuur
Utrechtseweg 223-225 ¹	1947	Legeringsgebouw annex kantine
Simon Stevinweg 48	1949	Machiefabriek (afgebroken)
Staringlaan 28 / Bosboom Toussaintlaan 30	1949	Verbouw garage tot woonhuis
Utrechtseweg 70	1949	Garage / verbouwing landhuis
Rozenstraat 107	1950	Schuur
Eikbosserweg 51	1951	Aanbouw kantoor
Noodweg 31	1951	Garage
Van Ostadelaan 10a/10b	1951	Dubbel woonhuis
Oude Amersfoortseweg 20-22	1952	Verbouwen woningen
Hoge Naarderweg 197 ²	1952	Dienstwoning met garage
Groest 31	1952	Verbouwen winkel
Oude Amersfoortseweg 22	1953	Garage
Bremblaan 15	1953	Woonhuis
	1974	Veranderen berging
Oude Amersfoortseweg 22	1953	Garage
Diependaalselaan 124	1954	Woonhuis / bedrijfsruimte
Larenseweg 34	1954	Melkfabriek
Bremblaan 13	1955	Woonhuis met garage
Beethovenlaan 9	1955	Garage
Emmastraat 62-64	1955	Solarium
	1956	Dienstgebouw
	1956	Garages / rijwielstalling
	1959	Uitbreiden kelderruimte kantoorpand
	1961	Verbouwen dienstgebouw
	1963	Woonhuis conciërge
	1976	Wijzigen gevel kantoorpand
's-Gravelandseweg 125-127	1956	Twee-onder-een-kapwoning
Groest 60	1956	Veranderen winkelpui
Rozenstraat 82	1957	Opslagloods
Naarderstraat 91	1958	Woonhuis met garage
Mozartlaan 12	1958	Woonhuis
Emmastraat 9 ³	1959	Verbouwen garage tot showroom
Naarderstraat 37-41	1961	Verbouwen bedrijfsruimten
Bilderdijklaan 43	1961/1964	Garageboxen op binnenterrein
Eikbosserweg 242	1966	Veranderen bedrijfsruimte
Naarderstraat 35 (Diepeweg 32)	1967	Bouwen magazijn
Frans Halslaan 57	1972	Verbouwen kantoorpand

¹ Bouwdossier ontbreekt. Bron: *De Gooi- en Eemlander*, 2 oktober 1947.

² Dienstwoning op terrein van Hotel 'De Rustenburg', tehuis voor gerepatrieerden.

³ Bouwaanvraag ontbreekt. Bron: ontwerp-tekening.

Bouwen in Hilversum

Er zijn weinig krantenberichten, vaak een waardevolle bron van informatie, waarin Marinus Breebaart als architect wordt genoemd. De Gooi- en Eemlander van 2 oktober 1947 maakt melding van de overdracht van een legeringsgebouw annex kantine op het Landgoed De Zwaluwenberg Utrechtseweg 223-225 aan Prins Bernhard in zijn functie als Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht. De Zwaluwenberg was na de oorlog door de prins en zijn staf in gebruik genomen. Op het landgoed werden ook troepen van de Genie gelegerd. Volgens het bericht was het gebouw ontworpen door architect M. Breebaart te Hilversum en onder diens leiding tot stand gekomen. Het zal een van de eerste gebouwen van de architect van na de oorlog zijn geweest en de vermelding in de krant heeft hem wellicht enige bekendheid opgeleverd. Volgens de verslaggever van *De Gooi- en Eemlander* maakte het gebouw een *prettige, frisse indruk* en was de kantine *aantrekkelijk aangekleed*. Over het pand zelf is helaas niets meer bekend, en verder (archieff)onderzoek heeft niet meer informatie over dit ontwerp opgeleverd.

Meerdere krantenberichten verschenen over de twee ontwerpen van de architect die het meest tot de verbeelding spreken: het solarium aan de Emmastraat uit 1956 en de melkfabriek aan de Larenseweg uit 1957. Op beide ontwerpen wordt verderop in dit artikel ingegaan. In 1959 ging een plan van Breebaart voor een verzorgingsflat van vijf woonlagen op een terrein aan het Laarderhoogt niet door. De opdrachtgever van het plan, die niet met name wordt genoemd, trok zich terug vanwege te verwach-

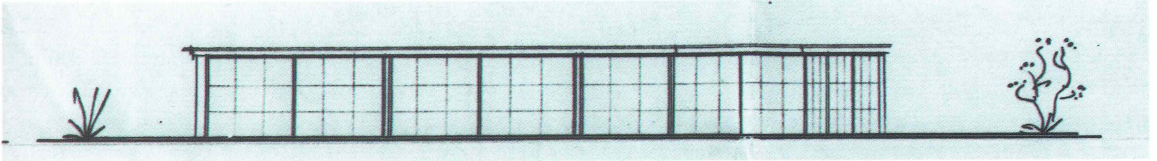
Diependaalselaan 124, woonhuis aannemer P.W. Schipper. (Foto auteur)

ten moeilijkheden met omwonenden.⁸ Helaas kennen we ook dit ontwerp niet, het is vermoedelijk het enige hoogbouwontwerp van de architect geweest.

Een vroeg fabrieksontwerp maakte Breebaart voor handelsonderneming Kees de Ruiters aan de Simon Stevinweg 48. In 1949 ontwierp hij een machinefabriek op het achtergelegen terrein. Hier werd rond 1975 de Al Fath Moskee gevestigd. De woonhuizen die Breebaart ontwierp kwamen alle tussen 1950 en 1960 tot stand. De ontwerpen varieerden van eenvoudige bakstenen (semi-)bungalows met een pannendak, typerend voor de bouwperiode, tot meer luxe woonhuizen al dan niet met een rieten kap. Een bijzonder ontwerp is de dubbele villa (twee-onder-een-kap) aan de 's-Gravelandseweg, waar

Van Ostadelaan 10a/b, beneden- en bovenwoning. (Foto auteur)

Ontwerp garageboxen op terrein achter Bilderdijklaan 43. (coll. SAGV)

eveneens verderop in het artikel wordt ingegaan. De vele garages die tot Breebaarts opdrachten behoorden laten zien dat het de tijd was van de opkomst van de auto. Voor een groot binnenterrein omsloten door de Bilderdijklaan, Helmerslaan en Bosboom Toussaintlaan kreeg hij in 1961 de opdracht een aantal garageboxen te ontwerpen. Het terrein was in handen van groentehandelaar P. Verloop en op het terrein, dat lager lag dan de omringende bebouwing, bevonden zich enkele kelders die gebruikt werden als aardappelopslag. De vergunningaanvraag van Breebaart betrof vijf dubbele garages, maar

vele bezwaren later mochten er slechts drie worden gebouwd. Het terrein bleef jarenlang de gemoederen van omwonenden en gemeente bezighouden. Een nieuwe vergunningaanvraag voor de bouw van nogmaals drie garageboxen werd in 1967 goedgekeurd nadat de gemeente oordeelde dat gebleken was dat er verkeerstechnisch geen sprake was van enige hinder van de bestaande garages en dat het geheel *een verzorgde* indruk maakte en in een behoefte voorzag.⁹

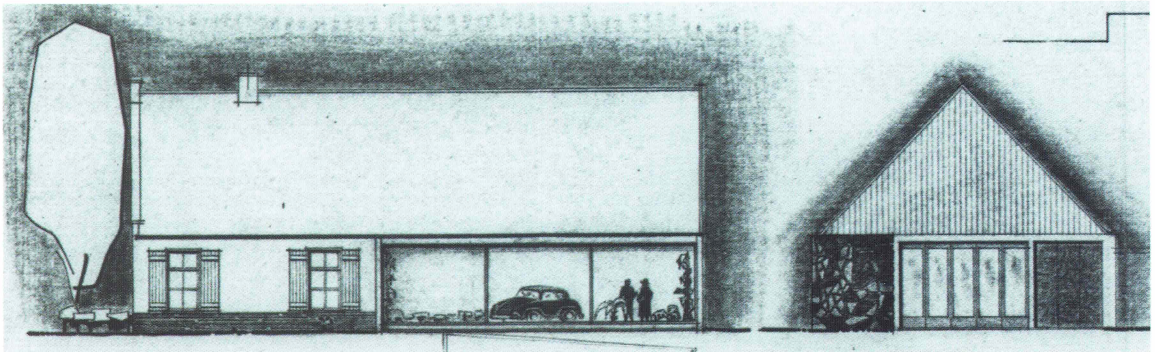
Voor autohandel Peters aan de Emmastraat 9 verbouwde Breebaart in 1959 de werkplaats tot showroom. Het pand, oorspronkelijk een boerderij, werd in 1974 verbouwd tot restaurant en de showroom werd een grote

Naarderstraat 91, Michael's Hof. (Foto auteur)

Hoge Naarderweg 197. (Google streetview)

Detail ontwerptekening verbouw garage tot showroom Emmastraat 9, 1959. (coll. SAGV)

eetzaal. Bij velen is de voormalige autohandel nu bekend van het hier gevestigde Kantonees specialiteitenrestaurant Royal Mandarin. Ook typerend voor de tijd waren aanpassingen van winkelpuien tot grote glazen etalages, zoals Breebaart in 1956 ontwierp voor de eigenaar van een kledingwinkel aan de Groest 60. Door latere verbouwingen, waaronder een compleet nieuwe voorzetgevel, is hier weinig meer van terug te zien.

Enkele markante ontwerpen uitgelicht

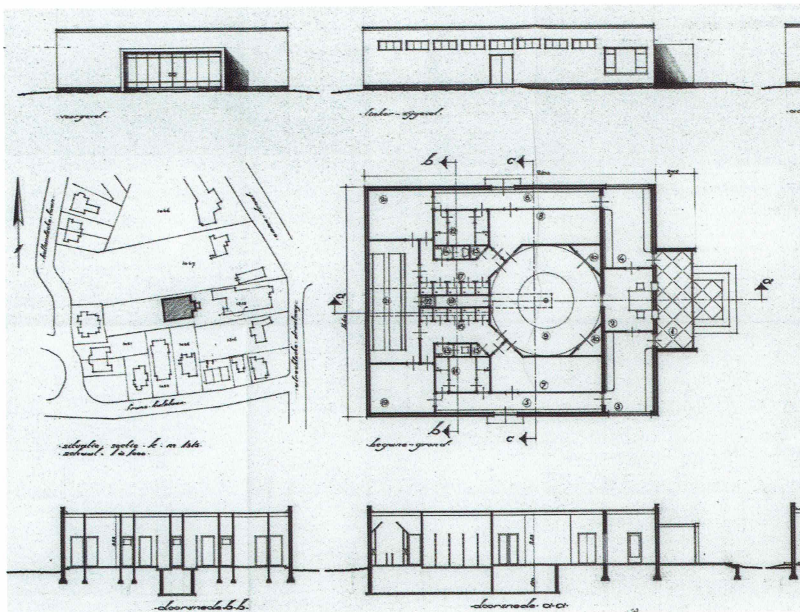
Enkele ontwerpen van Breebaart stijgen qua architectuur duidelijk uit boven zijn gangbare werk en verdienen daarom meer aandacht. Het betreft de ontwerpen voor het solarium aan de Emmastraat, de melkfabriek aan de Larenseweg en de dubbele villa aan de 's-Gravelandseweg. Deze opdrachten moeten een uitdaging zijn geweest voor de architect. Nooit eerder was in Nederland een apart gebouw voor een solarium gebouwd en veiligheid stond bij deze nieuwe ontwikkeling voorop. Bij de melkfabriek moesten vooral de diverse productielijnen functioneel en efficiënt worden ingericht. De dubbele villa aan de 's-Gravelandseweg mocht er vooral niet uitzien als een dubbele villa.

Het solarium aan de Emmastraat 62

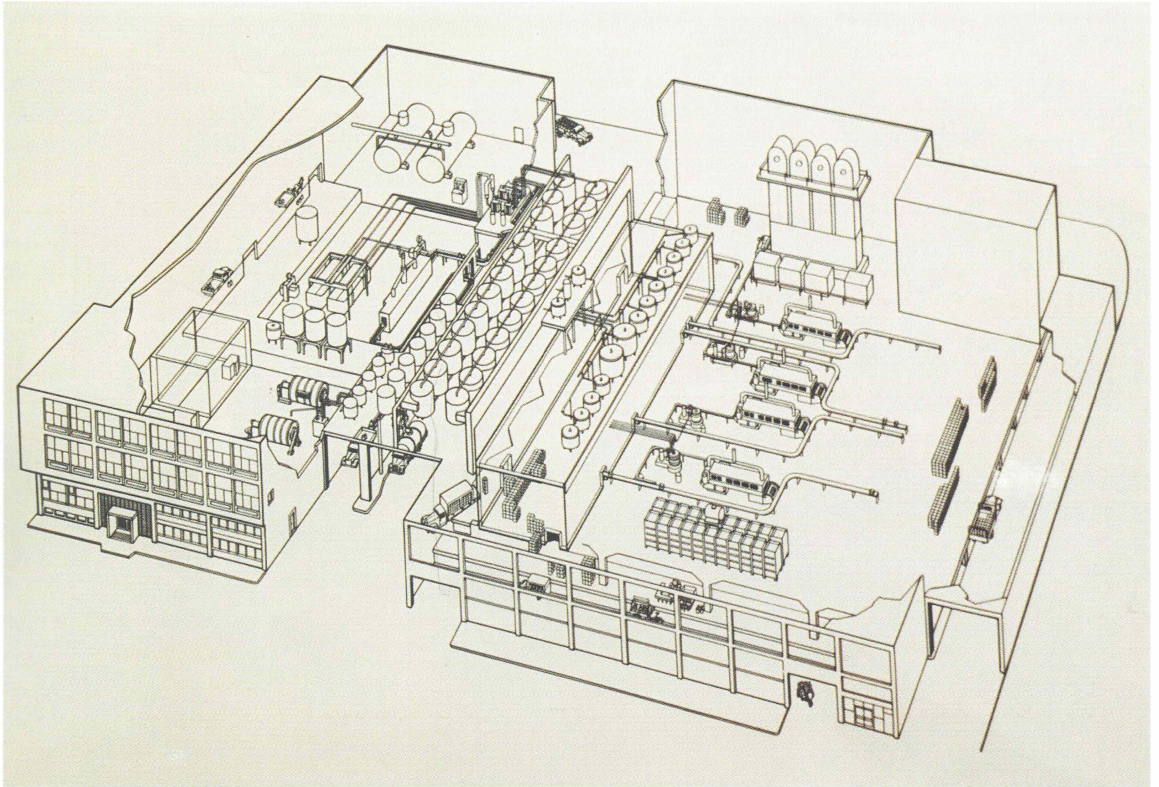
In 1955 kreeg Breebaart opdracht van de Stichting Inrichting voor Fysische Therapie voor Gooi- en Eemland voor

het oprichten van een *Gebouw voor Hoogtezon-therapie*. De stichting was opgericht door het Algemeen Ziekenfonds voor Gooi- en Eemland (AZGE) dat was gevestigd in een kantoorvilla aan de Emmastraat 62. Het solarium moest komen op het terrein aan de achterzijde van de villa. Het was een bijzondere en uitdagende opdracht, want niet eerder was zo'n speciale inrichting in Nederland gebouwd.

Breebaart ontwierp een gebouw met een eenvoudige uitstraling. Het solarium was anderhalve bouwlaag hoog, met een plat dak. Een lage uitbouw in de verder gesloten voorgevel diende als entree. Op zaterdag 24 november 1956 vond de opening plaats. Volgens dagblad *Trouw* zat het gebouw *ongelooflijk handig en praktisch* in elkaar.¹⁰ Het pand had een volledig symmetrische plattegrond met gescheiden afdelingen voor mannen en vrouwen. Beide afdelingen bestonden uit een wachtruimte, kleedruimtes, een douche-afdeling, toiletten en twee 'zonkamers' voor individuele therapie. Hier konden mensen met onder meer reuma, huidziekten en astma worden bestraald.¹¹ Tussen de mannen- en vrouwenafdeling lagen twee grotere gezamenlijke therapieruimten. Aan de achterzijde was een bestralingsgang waar groepen in korte tijd hun 'zonne-energie' konden opdoen. De lampen in deze ruimte hadden een hoge stralingsintensiteit. Midden in het gebouw bevond zich een achthoekige centrale bestralingsruimte. Hier konden groepen kinderen of

Gevelaanzicht, situatietekening en plattegrond van het solarium. (coll. SAGV)

Vogelvluchtperspectief van de nieuwe melkfabriek, 1957. (coll. NHA)

volwassenen worden bestraald terwijl tegelijkertijd gymnastische oefeningen werden uitgevoerd. Er was ook een aparte installatie voor baby's zodat deze geen brillette tegen schadelijke straling hoefden te dragen. De ervaring was nl., dat ze die nooit op wilden houden, aldus Trouw.¹² Het solarium deed dienst tot ten minste 1979.¹³ Geleidelijk aan werd de hoogtezon van een medisch apparaat een huishoudelijk apparaat en kwamen de commerciële zonnestudio's op.¹⁴ Het AZGE verliet het pand aan de Emmastraat begin jaren tachtig, waarna Rens & Rens, een school voor hoger en middelbaar technisch onderwijs, de kantoorvilla in gebruik nam. Om plaats te maken voor een ruim lesgebouw werd het voormalige solarium in 1985 afgebroken.

De Melkfabriek aan de Larenseweg 34

De opdracht van de Verenigde Gooise Melkbedrijven (VGM) was ongetwijfeld de grootste uit de carrière van Breebaart. Met de bouw en inrichting van de Melkfabriek was een bedrag van 4 miljoen gulden gemoeid.¹⁵ Het ontwerp van deze fabriek werd gemaakt in samenwerking met het technisch bureau Martens en Kramer

uit Oosterhout en uitgevoerd in de periode 1955-1957.¹⁶ Het fabriekscomplex is exemplarisch voor de industriële architectuur uit de wederopbouwperiode en aangewezen als gemeentelijk monument.

De fabriek kenmerkt zich door de heldere, naoorlogse modernistische vormtaal. Er is gebruik gemaakt van beton voor de constructie, baksteen voor gevelinvulling, en staal en glas voor de gevelopeningen. De dakconstructie bestaat uit schaaldaken voor het fabrieksgedeelte en platte daken voor de overige bedrijfsdelen. Verhoogde bedrijfsvloeren worden gedragen door kenmerkende paddenstoelkolommen.

Aan de zijde van de Larenseweg bevond zich het representatieve kantoorgedeelte. De fabriek zelf lag hierachter en was efficiënt en functioneel ingericht. Melkkarren konden de melkbussen met rauwe melk in een grote doorrijhal afleveren, waardoor de overlast voor omwonenden tot een minimum werd beperkt. In verschillende delen van de fabriek vonden de melkontvangst, bewerkingen als pasteurisatie, sterilisatie en karnen, en het reinigen en vullen van de melkflessen plaats.

De officiële opening van het fabriekscomplex vond plaats

De flessenhal onder de grote schaaldaken van de nieuwe fabriek, 1957. (coll. NHA)

op donderdag 21 november 1957 door burgemeester Boot in aanwezigheid van tweehonderd genodigden.¹⁷ Volgens de burgemeester kon de architectuur zich scharen in de rij van monumentale gebouwen in Hilversum.¹⁸ De fabriek, die nog voordat deze gereed was in een krantenbericht al was omschreven als *mooi, modern en doelmatig*, werd bij deze gelegenheid door ir. B. van Dam, voorzitter van het Productschap van de Zuivel, het *mooiste en modernste consumptiemelkbedrijf van Europa* genoemd.¹⁹

De melkfabriek bleef bijna vijftig jaar in gebruik. De laatste gebruiker was het fusiebedrijf Campina Melkunie, onder andere voortgekomen uit de VGM, die de fabriek in 2005 buiten gebruik stelde. Na enige jaren leegstand kreeg het complex begin jaren 2010 een nieuwe bestemming als een multifunctioneel gebouw met onder meer een kleuterschool, een woningbouwcorporatie, werklocaties en appartementen. De belangrijkste kenmerken, zoals de grote doorrijhal, de paddenstoelkolommen, de bijzondere schaaldaken en de functionalistische architectuur zijn goeddeels bewaard.

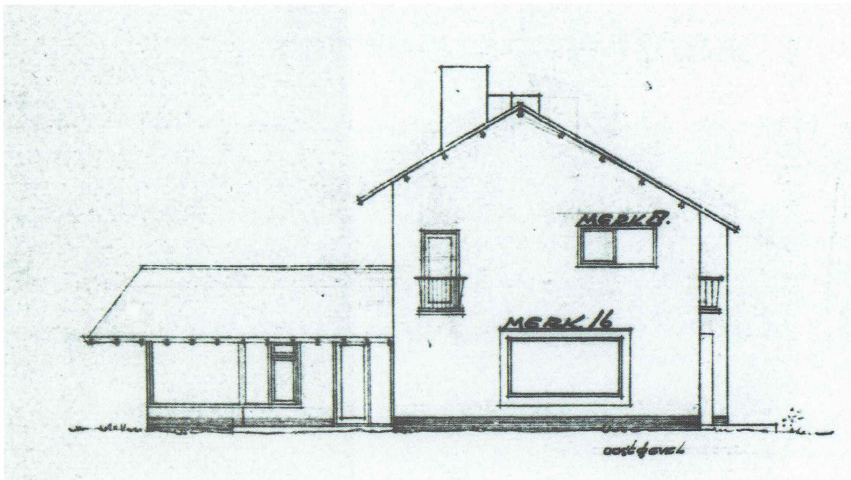
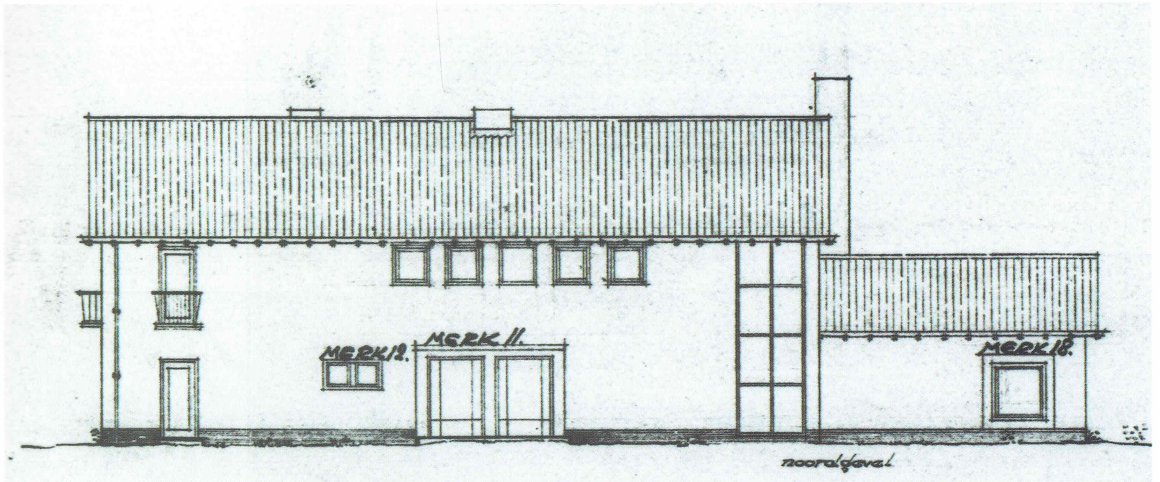
De dubbele villa aan de 's-Gravelandseweg 125-127

In het Diergaardepark, onderdeel van het noordwestelijk villagegebied²⁰, werd in 1956-1958 deze dubbele villa van het type twee-onder-een-kap gebouwd naar een ontwerp van Breebaart. De dubbele villa behoort tot de meest aansprekende ontwerpen van de architect. De buitenzijde van het pand deed niet vermoeden dat er twee woningen in waren ondergebracht, een eis die de schoonheidscommissie stelde om het aanzicht van het gebied als villapark niet te schaden. Expliciet was de opdracht van de welstandscommissie dat bebouwing en tuin *niet de indruk mochten wekken gedeeld te zijn*. Het perceel lag ten westen van de hoek Gnoolaan/'s-Gravelandseweg en was in handen van de familie Mees.²¹ In 1905 had de Rotterdamse scheepsbouwer Joan Mees als eerste in het Diergaardepark een buitenhuis laten bouwen aan de Gnoolaan 11. Het perceel aan de 's-Gravelandseweg was de zogenoemde *overtuin* van het buitenhuis. Mees' dochter Anna Hendrina (Ien) liet in 1952 op het terrein van de familie een nieuwe villa bouwen (huidige 's-Gravelandseweg 115), waarin zij haar

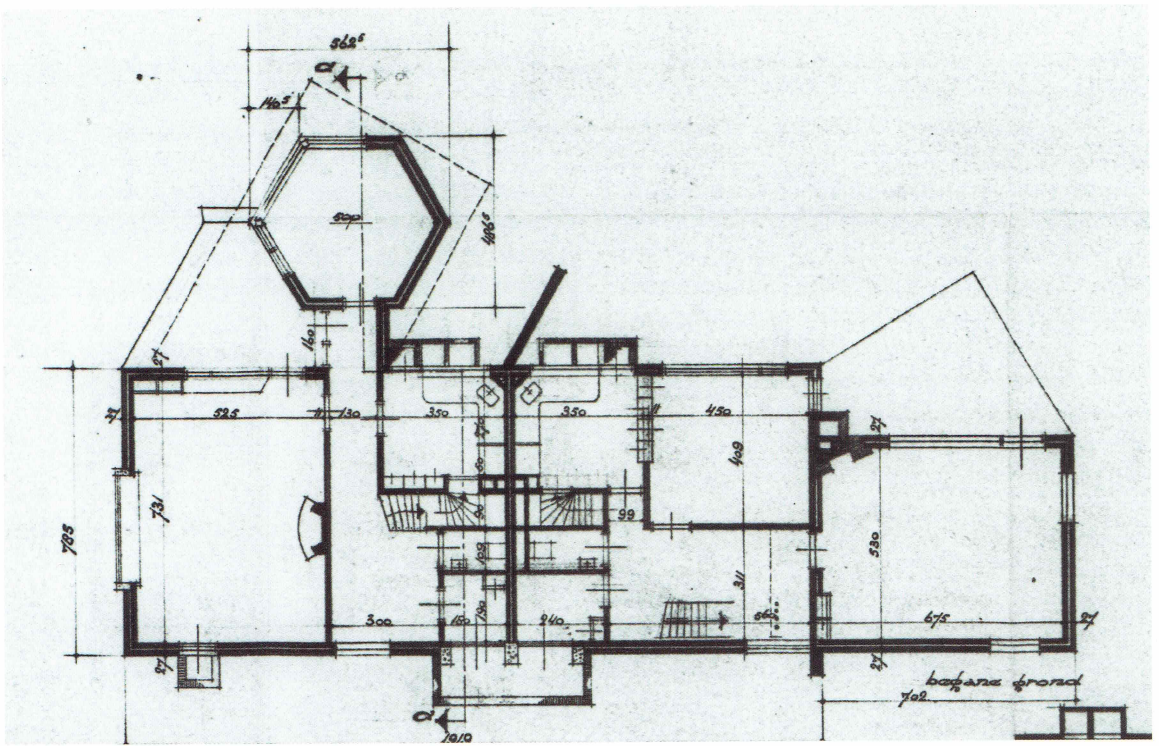
intrek nam. In 1955 wilde zij de *overtuin* te gelde te maken, door hier twee villa's te laten bouwen.

Een eerste schetsontwerp van Breebaart werd op advies van de schoonheidscommissie door de gemeente afgewezen. Het ontwerp voldeed niet aan de bebouwingsvoorschriften. De onderlinge afstand tussen de twee villa's, die deels gekoppeld waren, voldeed niet aan de vereiste minimale afstand van 32 meter. De commissie stond echter wel open voor een twee-onder-een-kap villaontwerp, mits *van een zeer gave architectuur*.²² Dit hield in dat zowel de bebouwing als de tuin niet de indruk mochten wekken gedeeld te zijn. Met andere woorden: het geheel moest er uit zien alsof er slechts één woning op het perceel stond. Hierop maakte Breebaart, in samenwerking met ir. J.

Bordewijk, gepensioneerd directeur van Bouw- en Woningtoezicht van de gemeente, een ontwerp voor een twee-onder-een-kapwoning dat tegemoetkwam aan de eis van de schoonheidscommissie. Door de asymmetrische opzet van de gevels kon de dubbele woning zonder problemen aangezien worden voor een riante villa op een ruim perceel. Een lagere uitbouw aan de rechter zijgevel, die aan de buitenzijde leek op een berging of garage, bevatte in werkelijkheid het woongedeelte van het rechter pand (nummer 127). De linker woning kreeg een bijzondere zeshoekige aanbouw aan de achterzijde, door de architect ook wel de 'muziktent' genoemd, die fraai werd afgewerkt met een ver overstekend dak en overhoekse metselverbanden.²³

Ontwerp gevels 's-Gravelandseweg 125-127, 1956. (coll. SAGV)

Ontwerp plattegrond 's-Gravelandseweg 125-127, 1956. (coll. SAGV)

De dubbele villa gezien vanaf de 's-Gravelandseweg, 2020. (Google Streetview)

Tot slot

Het oeuvre dat Marinus Breebaart heeft achtergelaten is kenmerkend voor de wederopbouwperiode waarin het tot stand kwam. Jaren vijftig bungalows, een dubbel woonhuis want woningnood, garages want de opkomst van de auto, fabrieksruimtes, een enkele winkelpui, Breebaart kon als architect profiteren van de grote hoeveelheid en diversiteit aan bouwprojecten waar de naoorlogse periode om vroeg. We kunnen concluderen dat de architect meeding in de vaart der volkeren. Een architect met

een bouwkundige achtergrond die zich niet uitte in allerlei theoretische beschouwingen, maar genoeg had aan de praktische uitoefening van zijn beroep in zijn woonplaats Hilversum. Geen hoogvlieger, maar wel iemand die de uitdaging niet schuwde. Hiervan getuigen zijn ontwerpen voor het eerste solarium in Nederland, de hypermoderne melkfabriek en zijn bijzondere uitwerking voor een twee-onder-een-kap die er niet zo mocht uitzien. Hiermee verdient de architect het om aan de vergetelheid onttrokken te worden.

Noten

- 1 Voor zover bekend is er geen archief van het architectenbureau van Marinus Breebaart bewaard gebleven. Dat betekent dat inventarisatie van zijn werk afhankelijk is van de stempels op bouwtekeningen, namen in bouwdoSSIERS en kranten- of tijdschriftartikelen. Hilversummer Eddy Sülzle heeft een grote collectie foto's en bouwtekeningen van Hilversumse panden gerangschikt naar hun ontwerper online gepubliceerd op de website www.hilversum2.clubs.nl. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van zijn inventarisatie van adressen waar Marinus Breebaart gebouwd heeft.
- 2 Sülzle schat in dat zijn inventarisatie voor ongeveer 90% compleet is.
- 3 Telefonisch interview op 28 mei 2020. Marry is een dochter van Ans Van Petegem-Breebaart, een jongere zus van Marinus.
- 4 Het Utrechts Archief, Burgerlijke Stand van de gemeenten in de provincie Utrecht 1903-1942. Als getuigen bij de aangifte waren aanwezig Louis Onvlee, schoolhoofd, en zijn zoon, Herman Onvlee, architect.
- 5 Biografie Adriaan Boer, <http://journal.depthoffield.eu/vol12/nr25/f01nl/nl> (geraadpleegd 19 juli 2020).
- 6 *De Gooi- en Eemlander*, 29 maart 1930.
- 7 Volgens Marry Vijlbrief werd er in haar jeugd door haar moeder (Breebaarts zus Ans) wel eens aangehaald dat Breebaart in de eerste oorlogsmaanden op de Grebbeberg zou hebben gevochten.
- 8 *Laarder Courant De Bel*, 13 februari 1959.
- 9 SAGV167, Advies directeur Bouwtoezicht dd. 5 januari 1967, dossiernr. 4274.
- 10 *Trouw*, 8 december 1956.
- 11 Eddie de Paepe, 'Een unicum in den lande. Het eerste solarium van Nederland stond in Hilversum', *Hilversums Historisch Tijdschrift-Eigen Perk (HHT-EP)* 2001/4, pp. 176-184, p. 182.
- 12 *Trouw*, 8 december 1956.
- 13 De Paepe, p. 183.
- 14 *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 1975, 'Vraag en antwoord' 119, nr. 7, p. 280.
- 15 *Algemeen Handelsblad*, 22 november 1957.
- 16 Architectenbureau Martens, Kramer en De Morree, 'Problemen bij de bouw van zuivelfabrieken', *Bouw* 17 (1962) 14, pp. 478-483.
- 17 *V.G.M. Koerier*. Eenmalige uitgave van de VGM over de opening van de Melkfabriek aan de Larenseweg, januari 1958.
- 18 *Laarder Courant De Bel*, 22 november 1957.
- 19 'Nieuwe Melkfabriek bezorgt omwonenden geen overlast', krant en datum onbekend, resp. *VGM-koerier*.
- 20 Annette Koenders, 'Het Diergaardepark. Een ontstaansgeschiedenis van een eigenzinnig park in het noordwestelijk villagegebied', *HHT-EP* 1999/1, pp. 15-23.
- 21 Bram van der Schuyt en Ineke de Ronde (red.), *De 's-Gravelandseweg en zijn bewoners* (Hilversum 2005), p. 295.
- 22 SAGV167, inv.nr. 4247. Brief b en w aan de heer J. van Eys, dd. 28 juni 1955.
- 23 Van der Schuyt, p. 302.